

Eesti TA Looduskaitse Komisjoni tegevus 2017. aastal

Eesti TA Looduskaitse Komisjon (LKK) tegutses endiselt Eesti Maaülikooli (EMÜ) ruumides Veski tn. 4 Baeri majas Tartus. Komisjoni esimees: filosoofiadoktor Urmas Tartes, aseesimehed: bioloogiakandidaat dotsent Vilju Lilleleht ja bioloogiakandidaat Heiki Tamm, teadussekretär Vaike Hang.

Senini tegutses LKK-s veel üks komisjoni asutajaliige (komisjon asutatud 1955) akadeemik Hans Voldemar Trass – LKK esimene teadussekretär, Eerik Kumari looduskaitsepreemia (2009) ja looduskaitse kuldmärgi omanik. Trassi lahkumise järel (02.05.1928 – 14.02.2017) on nüüd LKK-s liikmeid 23. Trassi laialdane tundus tõi Tüü aulasse väga palju tema austajaid. Vaheldumisi leinasõnadega kaasteelistelt esitasid Trassi järglased muusikapalasisid (kontsert-aktus). Ja siis liikus rongkäik Raadi kalmistule. LKK korraldas Baeri majas Trassile pühendatud mälestusnäituse – fotosid mitmest ajast, tema artikleid kaugetest, viimase sõja järgsetest aegadest – mil veel looduskaitsest ei tohtinud isegi rääkida. Näitus oli Baeri maajas veebruarist-aprillini 2017.

Tegevusest

LKK traditsiooniline **ettekandepäev**, seekord 55. toimus 13. detsembril 2017 Tartus Veski tn. 4 Baeri majas, osavõtjaid 62 (koosolekusaal vaevu mahutas osavõtjaid). Ettekandepäeva teema oli „Teadus ja seadus metsas“. Päeva juhatas LKK esimees Urmas Tartes. Otsustasime ettekandepäeva toimumise nihutada tavapärasest maikuust aasta lõppu, sest kevadel on loodusteadlased juba enamasti välitöödel ja nende ruumilise tegevuse võimalused on piiratud. Otsuse õigustas ennast.

- Sissejuhatav ettekanne – Mets eile, täna, homme – *Urmas Tartes TA Looduskaitse Komisjon*
- Loodusmets ja majandusmets elurikkuse kandjana – *Meelis Pärtel, Tartu Ülikool*
- Eesti metsandus ja linnud – *Olav Renno, Eesti Ornitoloogiaühing*
- Metsis metsas – *Ivar Ojaste, Eesti Ornitoloogiaühing*
- Eesti kaitsealade metsakasvukoha- ja elupaigatüübid – *Anneli Palo, Tartu Ülikool*
- Metsakoosluste käsitlemine õigusloomes – *Riina Martverk, Keskkonnaministeerium*
- Metsa väärtustest turul ja turuväliselt – *Üllas Ehrlich, Tallinna Tehnikaülikool*
- Põdrad teel – *Ragne Oja, Keskkonnaagentuur*
- Metsapoliitika on omadega metsas – *Rainer Kuuba, erametsaomanik*

Päeva juhataja Urmas Tartes sai kiidusõnu ürituse väga hea juhtimise ja metsanduse ajaloo ilusas heas eesti keeles esitamise eest. U. Tartesel olid kaasas kõik vajalikud tehnilised vahendid esinejatel kasutamiseks.

Samal päeval oli LKK pikaajalises aktiivsel liikmel (alates 1988. aastast) bioloogidoktoril prof. Toomas Freyl 80. sünnipäev. Õnnitlesime teda juba sama päeva hommikul interneti kaudu ja ka ettekandepäeval. Detsembrikuu „Eesti Loodus“ ilmus samaks ajaks põhjaliku ülevaatega artikkel Frey elust ja tööst.

2017.aasta **Kumari preemia** laureaadiks valiti tuntud linnuteadlane Agu Leivits. Preemia üleandmine koos looduskaitsekuu avamisega toimus 17. mail 2017 Tallinna Botaanikaaias. Agu Leivits kõneles ise – hoides käes Kumari esimest lindude määrajat – kiites seda ja eriti selles leiduvaid lindude joonistusi – just sellest raamatust saanud tema „linnuelu“ alguse, meenutas välitöid koos Kumariga jm. Urmas Tartes tervitas laureaati LKK trükisega loomariigi kaitsest (see kogumik on pühendatud Kumari mälestusele (1912-1984). LKK jagas kohalolijaile (ka Gruusia ja Soome esindajatele) Kumari 100. sünniaastapäevaks LKK-s koostatud voldikuid.

Kumari mälestust hoitakse jätkuvalt (lisaks nimelisele preemiale) muulgi viisil. Eriti ilus on see, mida Matsalus tehakse. Penijõe muuseumis on rohkesti reas Kumari töid pildis ja sõnas (LKK-lt on seal Kumari piip, helihark, kirjatöid jm). Lähiajal on lisandumas sealsamas muuseumimaja kolmandal korrusel – KUMARI KOHVIK – remondi-ja ehitustööd on käimas. Kumari kohvik tuleb 50-kohaline, planeeritakse sisustust.

Näitused

17. veebruarist – juuni lõpuni oli Baeri majas vaadata näitus ornitoloog-loodusekaitsja, talupidaja, tõlkija – bioloogiakandidaat **Olav Renno 85 – pildis ja sõnas**. Ta töötas ZBI 1986 - 1992, oli Matsalu looduskaitseala esimene direktor. Olnud TA Looduskaitse Komisjoni liige 1968 - 1998. aastani, seejuures LKK teadussekretär 1968 -1979. Näitusematerjal pärines O. Renno enda koduarhiivist, V. Hangu ülesandeks oli kogu see materjali ritta panna, kirjutada silte jne. O. Renno kirjatööde rida on pikk. Linnuartikleid kirjutab tänapäevani. Loeme ju igal nädalal „Maa Elus“ tema linnuartiklit. Oma teaduslikus ettekandes näituse avamisel kõneles ta ka punasest raamatust, linnukaitsest, linnuatlase koostamisest. Teda on koolitanud legendaarsed ornitoloogid-looduskaitsjad: ülikoolis ornitoloogiat lugenud ja diplomitööd juhendanud prof. Johannes Piiper; kandidaaditöö juhendaja olnud prof. Eerik Kumari. Andis imestada millega Renno viimastel aastatel hakkama on saanud: tõlkinud inglise keelest eesti keelde linnu-ja loodusraamatuid, nende hulgas ka Stalini elulugu. Tõlkinud senini 21 mahukat raamatut ja 22. raamat on tõlkimisel. Näitusel olid need tõlkeraamatud (koos originaal-väljaannetega) imetleda oma uhkes värvikirevuses. Imetlejaid oli kaugemaltki – Inglismaalt ja Austraalist (O. Renno vennad). Näituse avamisel kõneles ja näitas looduspilte LKK esimees Urmas Tartes. Vaatajaskond oli tänulik, öeldi – küll vaataks neid pilte veel ja veel. Tartese piltide imelisuus – kasvõi murdunud puuks – on nauditav just autori põhjalike loodusteaduslike kommentaaridega. Ornitoloogiaühingu direktor Andres Kalamees kõneles Rennost pikemalt ja kinkis talle äsjailmunud raske kohanime raamatu. V. Hang kinkis juubilarile ühe külaraamatu ja palus selle prantsuse keelde tõlkida, kui seda ei saa – siis võib ka kihnu keelde tõlkida.

Suurejooneline on veel praegugi Baeri majas vaadata olev TÜ pikaajalise Geograafia õppejõu – dotsendi, TA Looduskaitse Komisjoni liikme 1988 -2010, Eesti Geograafia Seltsi auliikme, Eesti Looduskaitse Seltsi auliikme, Tartu Üliõpilaste Looduskaitseringi auliikme, valgetähe V klassi teenetemärgi omaniku - orienteerumism veterani **Heino Mardiste** natuke hilinenud **juubelinäitus** (sünd. 24. 08. 1936) pealkirjaga „Orienteerumine läbi elu – loodus, kaardid, sport“. Näituse avamine oli 22. novembril 2017. Juubilar teaduslik ettekanne oli põhjalik üliilusas esituses. Ta on olnud Hiiumaal mere-hüdroloogiajaama juhataja, TÜ füüsilise geograafia kateedri juhataja, geoinformaatika ja kartograafia õppetooli dotsent. Õpetanud järgmisi aineid: maailma loodusgeograafia, kaugseire alused, okeanograafia, geograafia ajalugu, kartograafia ajalugu. Kirjutanud üle 950 entsüklopeediaartikli. Tema rohked kirjatööd (üle mitmesaja) on näitusel

peatükkide kaupa: looduskaitse, õpetajad ja kaasteelised, Läänemere hüdroloogia, kooligeograafia, geograafia ja kartograafia ajalugu, orienteerumine. Ühelt sildilt loeme: võitnud aastail 1993-2017 eesti veteranide meistrivõistlustel orienteerumisejooksus 60 medalit, sealhulgas 35 kuldmedalit!! Teades ja tundes Mardistet kui Eesti parimat ajalooliste kaartide tundjat – kinkis V. Hang talle kaugetest aegadest pärit – kunagise kodu-uurimise toimkonna stipendiaatide välitöödel (maakondlike koguteoste koostamiseks) kasutatud 100 verstaalist kaardilehte (need on osa TA Geoloogia Instituudi teadusdirektori, TA Looduskaitse Komisjoni asutajaliikme ja aseesimehe dots. Herbert Viidingu päästetud (katlamaja tulesurmast).

„Eesti Looduse“ novembrinumbris 2017 kirjutas Urmas Tartes artikli „70 aastat tagasi asutati zooloogia ja botaanika instituut (ZBI). ZBI-s on olnud viis direktorit – artiklile on lisatud fotod kõikidest direktoritest: Harald Haberman, Kalju Paaver, Erast Parmasto, Andres Koppel, Urmas Tartes. Iga direktori foto juures on tema enda käekirjas üks tema enda luuletus. Pildid ja luuletused pärinevad aastate eest Baeri majas V. Hangu korraldatud suurelt käekirjanäituselt – kusjuures näituse imetlemisobjektiks olid just ZBI viis direktorit oma luuletustega. Käekirjanäiteid oli vaadata mitusada – alates Baeri ajast tänapäevani. V. Hang laenutas 2017. aastalgi enda kogutud kirjanik-kooliõpetaja Mart Kiiratsi (Mats Mõtslase (1884-1956) materjale näituseks Tartu Linnaraamatukogule. Avatud oli see veebruaris-märtsis 2017. Huvitav lisada, et raamatukogu andmetel loetavat veel tänapäevalgi Mats Mõtslase kõiki romaane! Praegu seatakse põllumajandusmuuseumis kokku Mõtslase – kui Maapäeva sekretäri ja I Riigikoguliikme näitust – tähistamaks Vabariigi 100. sünnipäeva.

Liikmete tegevusest

Komisjoni liikmete igapäevatöö on valdavalt looduskaitse või sellega lähedalt seotud tegevus. Osa pensionipõlve pidavad aktiivsed inimesed tegutsevad jätkuvalt Looduskaitse Komisjoni egiidi all.

LKK aseesimees **Heiki Tamm** pidas 15. juunil ettekande Kadrioru pargi suvehooaja avamisel - Loodustund Tammesalus – Kadrioru põlispuudest. Tema korraldas ja juhendas 15. oktoobril 2017 Tallinna Botaanikaaias (Pirita ürgoru maastikukaitseala) botaanikaia sõprade seltsi koristustalguid.

Vilma Kuusk õpetas juunikuus Manija saarel taimede tundmist loodusehuvilistele õpilastele. Ta jälgib igal aastal Puhtus haruldase puhtu sõrmkäpa seisundit. Aegade jooksul jääb teda järjest vähemaks. Kindlat põhjust ei tea.

Ta jälgis kaitsealusel Pärnu rannaniidul jätkuvalt kaitsealuste taimeliikide seisundit. Rannaniidu taastamiseks saadi Euroopast toetust Linnalehmade projektile aastateks 2012 - 2016. V. Kuusk valis samal ajal välja kindlates kohtades erineva suurusega alad, kus hakkas jälgima kaitstavate taimede seisundit igal aastal. Praegu on jälgitavaid alasid 11: karjakoplires 6 (Mai elurajooni kohal 3, Vana Pärnus 3) ja koplites väljaspool 5 (Mai rajooni kohal rannas, naisteranna taga jõesuudme lähedal, Vana-Pärnus – kaitseala lõpus 2). Karjatamise alguseks oli tema nägemus piirata koplites kaitstavate taimede poolest esinduslikumad kohad aiataraga ja neid niita. Seda ei peetud vajalikuks. Ka plaazi pikendamine Raeküla suunas on põhjustanud sealt kaitse all olevate taimede kadumist. Kogu rannaniidu kohta on liiga palju raskete lihaste poolt poriseks tallatud kohti. V. Kuusk jälgib jätkuvalt Tahkuranna golfiväljaku alal kaitsealuste taimede seisundit - ning hävitab umbrohtu ja juhendab püsiplatsidel niitmist sellisel, et kaitstavate seemnedki jääksid

sinna. Üksikuid taimi on ilmunud ka väljas poole jälgitavaid platse.V. Kuusk kiidab Pärnu keskkonnaametit kus võetakse alati lahkelt jutule, samuti ollakse ka Linnavalitsuse vastutulelikud.

Are Kont koostas Jõelähtme valla tellimusel ekspertarvamuse sealse imekauni Ruu luitestiku hoidmiseks ja säilitamiseks. Lubjakivi kaevandajad soovivad sealkandis saada suurt maa-ala uue karjääri rajamiseks. Selle tulemusel häviks osa luitestikust täielikult ja osale kuhjatakse karjääri alalt kooritud muld ja setted. Are Kont selgitasin oma arvamuses selle maastiku säilitamise möödapääsmatut vajadust, sest luited ja nende vahelised turvastunud nõod on hindamatu paleogeograafilise väärtusega, mis aitab meil selgitada (antud juhul Põhja-Eesti) maastike kujunemist ja arengut ning selle põhjal teha usaldusväärseid prognoose tulevastest arengutest kliimamuutuste foonil.

Urmas Tartes esines loodushariduslike loengutega mitmel pool Eestimaal – Eesti Loodusmuuseumis, Tallinna Keskraamatukogus, Kiidjärve looduskeskuses, Peetri koolis, Türi Ühisgümnaasiumis ja TÜ Loodusmuuseumis. Osales Aasta Loodusfoto, Eesti Looduse fotovõistluse, VVVS korraldatud fotovõistluse „Märka mind!“ konkursside hindamiskogu töös ning oli sage esineja saatesarjas Osoon. Ta oli Kumari preemiakomisjoni liige ja esindas jätkuvalt akadeemiat MTÜ Loodusajakiri nõukogus.

Urmas Tartes

Eesti TA Looduskaitse Komisjoni esimees